

muhitida erkin harakatlanayotganligi sababli ushbu ustunliklar uncha muhim deb qaralmaydi.

Rivojlangan davlatlar tajribasidan ko‘rish mumkinki, investitsiya kapitalini shakllantirish jarayoni mulkchilik shakli va moliyalashtirish manbalariga mos ravishda takomillashtirib borilishi kerak.

Shu bilan birga, investitsiyalash subyektlari tashkiliy tuzilmalarining bozor iqtisodiyoti talablariga mos ravishda o‘zgarishi investitsiyaviy faoliyatni rivojlantirishga asos bo‘ladi. O‘z o‘rnida, O‘zbekiston iqtisodiyotida quyidagi omillar ta‘sirida jadallashmoqda:

– iqtisodiyotning real tarmoqlarini investitsiyalashda xususiy sektorning ishtiroki oshib bormoqda;

– davlat-xususiy hamkorlik loyihalarini amalga oshirishga keng imkoniyatlar yaratilmoqda;

– moliyaviy sektorning investitsiyaviy manbalarni jalb etishning bozor mexanizmlari bosqichma-bosqich bilan ishga solinmoqda.

Xulosa qilib aytganda, investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishni ta‘minlash iqtisodiyotning ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Shu bilan birga, hozirgi davr talablariga javob beradigan investitsiya dasturini ishlab chiqishni hamda hukumat tomonidan investitsiya jarayonlarini takomillashtirish maqsadida siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy shart-sharoitlarni yanada yaxshilashga katta e‘tibor berishlari kerakligini taqozo etadi.

IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA IQTISODIY JARAYONLAR VA MOLIYAVIY MUNOSABATLARNING TRANSFORMATSIYASI

O‘ktamov Madadjon

*SHDPI “Informatika va uni o‘qitish
metodikasi” kafedrasi o‘qituvchisi*

Musurmanova Yayra

Shahrisabz davlat pedagogika instituti talabasi

Toshpo‘lotova Jasmina

Shahrisabz davlat pedagogika instituti talabasi

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida ochiqlik, xalqaro iqtisodiy-siyosiy aloqalarning rivojlanishi yurtimizda sanoat tarmoqlarini modernizatsiya qilish, texnik va texnologik jihatdan qayta jihozlash imkoniyatlarini yuzaga chiqardi.

Iqtisodiyotni raqamlashtirishning bir necha usullari mavjud. Bu usullar bir biridan farq qiladi, lekin umumiy maqsad iqtisodiyot sohasidagi o‘zgarishlarni belgilash, boshqarish va ta‘lim berishga imkon yaratdi. Quyidagi usullar iqtisodiyotni raqamlashtirishga yordam beradi.

Davlatlar o‘zlarining iqtisodiyot sohasidagi statistik ma‘lumotlarni davlat statistika qo‘mitasida yig‘ishadi. Bu ma‘lumotlar iqtisodiyotning har xil sohaslariga

oid bo'lishi mumkin, masalan, GDP (Milliy iqtisodiy yangiliklar), to'lov-balanslari, savdo statistikasi, ish haqi ma'lumotlari kabi va h.k. Bu ma'lumotlar iqtisodiyotning umumiy holatini tahlil qilish, tendentsiyalarni aniqlash va siyosatni shakllantirishga yordam beradi.

Moliyaviy hisobotlar va hisob kitoblar bunda korporatsiyalar, banklar va boshqalar o'zlarining moliyaviy hisobotlarini va hisob-kitoblarini yaratadi. Ular o'z faoliyatlarining natijalarini, daromadlarni, xarajatlarni, aktivlarni va passivlarni ko'rsatadi. Bu ma'lumotlar faoliyatning samaradorligini, moliyaviy tarqalishni va risklarni tahlil qilishga yordam beradi.

Bozor va mijoz ma'lumotlari tadbirkorlar, korporatsiyalar va davlat institutlari tomonidan yig'iladi. Bu ma'lumotlar mijoz talablarini, sotish va sotish narxlarni, iste'molchi xarajatlarni, mijozlarning xaridorlikni o'zgartirish xarajatlarini va boshqalarini o'z ichiga oladi. Bu ma'lumotlar xaridorlik tendensiyalarini, bozor hisobotlarini tuzish va marketing strategiyalarini belgilashga yordam beradi.

Sotsial va ijtimoiy media platformalari, foydalanuvchilar tomonidan yaratilgan ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Bu ma'lumotlar mijoz fikrlarini, iste'molchilar afzalliklarini, yangi mahsulotlar va xizmatlarga qiziqishni va xaridorlik tendensiyalarini tahlil qilishga yordam beradi.

O'zaro banklararo ma'lumotlar almashinuvida banklar, qurilishlararo tarmoqlar orqali o'zaro ma'lumot almashinuvi amalga oshirishi mumkin. Bu usul orqali iqtisodiyot sohasidagi moliyaviy operatsiyalar, kreditlarni taqsimlash, pul mablag'larini uzatish va qabul qilish, hisob-kitoblar va boshqalar haqida ma'lumotlar almashtirish mumkin.

Iqtisodiyotni raqamlashtirishning yuqorida keltirilgan usullari iqtisodiyot sohasidagi o'zgarishlarni tahlil qilish, siyosat shakllantirish va sifatli ma'lumotlarga ega bo'lishga imkon beradi. Bu usullar iqtisodiyotning samaradorligini oshirish, investitsiyalar va iqtisodiy innovatsiyalar sifatini yuksaltirish vazifalarini bajaradi.

Iqtisodiy o'sish jarayoni rivojlanayotgan iqtisodiyotda katta ahamiyatga ega bo'ladi. Bu jarayonning asosiy ko'rsatkichlari GDP (mahsulotlar va xizmatlar umumiy qiymati) va daromadlardir. Iqtisodiy o'sish ekonomik faoliyatning yanada rivojlanishiga, ish o'rinlari va daromadning o'sishiga olib keladi.

Savdo va eksport-import jarayonlari iqtisodiyotni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Savdo faoliyati mamlakatning iqtisodiy faoliyatining muhim qismini tashkil qiladi va eksport-import esa mamlakatning xalqaro munosabatlariga kirishni ta'minlaydi. Savdo va eksport-importning rivojlanishi mamlakatning eksport hajmini oshirishi, ish o'rinlarini yaratishi va iqtisodiy diversifikatsiyani oshirishidir.

Infrastruktur tarmoqlari, masalan, transport, energetika, kommunikatsiya, suv ta'minoti va boshqalar, iqtisodiy rivojlanish uchun muhimdir. Infrastruktura rivojlanishi yangi investitsiyalarga imkoniyat yaratadi, iqtisodiy faoliyatning tashkil va boshqarilishini osonlashtiradi. Mamlakatning sohalarni iqtisodiy faoliyat uchun yaxshilaydi.

Innovatsiya va texnologik rivojlanish iqtisodiyotning uzluksiz rivojlanishi uchun muhimdir. Yangi texnologiyalar va innovatsiyalar iqtisodiy faoliyatni rivojlantirishi, ish o'rinlarini yaratishi va mahsulotlarning sifatini oshirishi mumkin. Bu jarayonlar mamlakatning innovatsion sohasini rivojlantirishi va sanoatning modernizatsiyasini ta'minlash imkonini yaratadi.

Sarmoya va moliya tizimlari iqtisodiy rivojlanish uchun muhimdir. Sarmoya tizimi iqtisodiy faoliyatning mablag'larini to'plash, investitsiyalarni jalb qilish va innovatsiyalarni amalga oshirish imkonini beradi. Moliya tizimi esa mamlakatning moliyaviy iste'molini tartibga solish, daromadlarni solish va iqtisodiy faoliyatning yaxshi boshqarilishini ta'minlaydi.

Inson-resurslari iqtisodiyotni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Inson kuchlari, bilim va mahorati iqtisodiy faoliyatning sifatini oshirishi va innovatsiyalar yaratishda muhim ahamiyatga ega. Inson-resurslarni rivojlantirishning keyingi ko'rsatkichlari o'quv tizimini rivojlantirish, kasb-hunarmandlarni tayyorlash va inson-kapitalini oshirishdir. Bu jarayonlar iqtisodiyotni rivojlantirish sharoitida bir nechta iqtisodiy jarayonlar sodir bo'lishi mumkin.

Iqtisodiyotni rivojlantirish sharoitida iqtisodiy jarayonlar va moliyaviy munosabatlarning transformatsiyasi o'ziga xos muammolar va o'zgarishlarni o'z ichiga oladi. Quyidagi asosiy ko'rsatkichlar iqtisodiy raqamlashtirishni rivojlantiradigan muhim jarayonlardir:

Liberalizatsiya va bozor iqtisodiyoti bu jarayonlarda iqtisodiy faoliyatning chegaralari kengayadi, bozor tartiblari yaxshilanadi va korporativ boshqaruvning o'rni oshiriladi. Bu transformatsiya moliyaviy munosabatlarning oqilona tartibga solishi, sarmoya va sug'urta sohasidagi reformalar va xususiy mulkning muhofazasi bilan bog'liqdir. Bir nechta mamlakat egalariga tegishli sohalar va iste'molchilarni moliyalashtirish maqsadida davlat tomonidan egalarining ozodlashtirilishi va korporativ bozorlar orqali xalqaro kapitalga tashkil etilishi jarayoniga "privatizatsiya" deyiladi. Privatizatsiya iqtisodiyotda ishlab chiqarish, banklar, telekommunikatsiya, transport va boshqa sohalar kabi sohalarda davlat egasining rolini pasaytirishni o'z ichiga oladi.

Xulosa qiladigan bo'lsak, iqtisodiyotni rivojlantirish uchun soliq va moliya siyosati reformalari muhim ahamiyatga ega. Bu reformalar soliq tizimining o'rnatilishi, soliq daromadlarining to'plashi, soliqqa qatnovlar va soliq siyosati tuzilmasini yaxshilashni o'z ichiga oladi. Moliya siyosati reformalari esa moliya tizimini yanada isloh qilish, moliyalashtirishni oshirish va investitsiyalarni jalb qilishga qo'llaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Madadjon O'ktamov. "Kuzatuv quduqlarida yer osti suvlarini gidrorejim parametrlarini masofaviy nazorat qilishning avtomatlashgan tizimlari." *Science and Education* 2.12 (2021): 202-211.
2. Uktamov, M. "Modeling the professional training development of future teachers through computer training." *Science and innovation* 2.B9 (2023): 139-141.

3. Israilovich, D. O., & Komilovna, T. L. (2022). *Optimization of Validity of Text Information Based On Mechanisms with Soft Clustering. EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION, 2(2), 369-373.*

4. Турсунова, Л., & Жураев, С. (2024). ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ. *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования, 3(2), 35-37.*

5. Yakhiyakhonova, Mukhiba. "The Urgency of Improving the Methods of Developing the Skills of Independent Learning of Future Teachers (on the Example of Information Technology in Education)." *Academicia Globe 2.03: 47-51.*

6. Mahmudjanovna, Yahyokhonova Muhiba. "Increasing the Effectiveness of the Learning Process for the Use of Information and Communication Technologies." *Academicia Globe 2.04 (2021): 206-211.*

SANOAT TARMOG'INI RIVOJLANTIRISHNING MOLIYAVIY XUSUSIYATLARI

Saatmurotov Shohrux Zafar o'g'li

Termiz davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

Jamiyatning iqtisodiy rivojlanishi bilan iqtisodiyot tarmoqlarining moliyaviy ahamiyati oshib boradi. Bu holat kapitalni rivojlantirishga asos yaratib, u, o'z navbatida, iqtisodiyot tarmoqlarining moliyaviy jihatlarini o'zida aks ettiradi. Shunday tarmoqlardan biri sanoat tarmoqlari hisoblanadi. Sanoat tarmog'ini rivojlantirish mamlakatni iqtisodiy siyosati bo'lib hisoblanadi. Xususan, bu borada belgilangan **22-maqсадda “Milliy iqtisodiyot barqarorligini ta'minlash va yalpi ichki mahsulotda sanoat ulushini oshirishga qaratilgan sanoat siyosatini davom ettirib, sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmini 1,4 baravarga oshirish”** [1], deb belgilangan.

Darhaqiqat, sanoat yirik tarmoq bo'lib, ushbu tarmoqning mahsulotlari sanoat korxonalarini tomonidan ishlab chiqariladi va realizatsiya qilinadi. Sanoat - moddiy ishlab chiqarishning eng yirik, yetakchi tarmog'idir [2]. Unda mehnat qurollari (vositalari), mehnat buyumlari va xalq iste'mol tovarlarining ko'pchilik qismi yaratiladi, mashina va mexanizmlarning barcha turlari, bino va inshootlar unsurlari ishlab chiqariladi, yer osti boyliklarini qazib olish amalga oshiriladi, mineral, o'simlik va hayvon xom ashyosiga ishlov beriladi, keng iste'mol mollari tayyorlanadi va h.k.

Sanoat tarmoqlarini samarali va maqsadli rivojlantirish uchun moliyaviy mablag'larni jalb qilish lozim. Bu orqali mamlakatni iqtisodiyoti ham keng taraqqiy qilib, ushbu tarmoqning samarali va izchil rivojlanishi uchun yetarli ijtimoiy-iqtisodiy va tashkiliy shart-sharoitlar yaratiladi. Natijada, sanoat korxonalarining xo'jalik jihatdan o'zaro birlashishi yoki iqtisodiy integratsiyalashuvi amalga oshiriladi. Sanoat tarmog'ini moliyalashtirilishi natijasida sanoat korxonalarida tabiiy, mehnat va moliyaviy resurslari hamda fan-texnika yutuqlaridan oqilona foydalanish imkoniyatlari yuzaga keladi.

Sanoat tarmog'ining barcha bo'g'inlarida moliyaviy faoliyatni muvaffaqiyatli boshqarish moliyaviy vositalardan faol foydalanish natijasida sanoat mahsuloti